

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

«БІЛІМДІ БАҒАЛАУДЫҢ
ҚҰЗЫРЕТТІ-БАҒДАРЛЫ ЖҮЙЕСІ»

44-ші ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

17-18 қаңтар 2014 жыл

1 -кітап

МАТЕРИАЛЫ 44-ой научно-методической
конференции

«КОМПЕТЕНТНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННАЯ СИСТЕМА
ОЦЕНКИ ЗНАНИЙ»

17-18 января 2014 года

Книга 1

ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУДЕГІ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАТЫСЫМДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ОҚЫТУ МАТЕРИАЛДАРЫ

Шетел тілінде білім берудегі мәдениетаралық қатысымдық құзыреттілікті қамтамасыз ететін оқыту материалдары туралы сөз қозғайтын болсақ, алдымен шетел тілін оқытудың мазмұлын, оның мазмұнын құраушыларды анықтап алуымыз қажет.

Қазіргі кездегі дидактика мен әдістеме ғалымдарында шетел тілін оқытудың мазмұны эрқашан өзгеріске түсіп, дамып отыратын, оқыту үдерісімен тығыз байланыстағы категория ретінде қарастырылады. Оқыту үдерісінің мазмұнына мұғалімнің іс-әрекеті, білім алушының оқудағы іс-әрекеті, оқыту материалдары және сол материалдарды меңгеру үдерісі жатады. Шетел тілін оқытудың мақсаты мәдениетаралық қатысымға қол жеткізу болғандықтан, оқыту мазмұнының компоненттерінің көптігі туралы айта кету жөн. И.Л. Бимнің айтуы бойынша шетел тілінің оқытудың мазмұнының құраушыларына пәндік және процессуалдық аспектімен бірге оқу үдерісіне қатысушылардың эмоционалды бағалау тәжірибесі кіреді. Оның классификациясы бойынша оқыту мазмұнын төмендегідей негізгі компоненттер құрайды.

- Қатысымдық іс-әрекеттің аялары, тақырыптары, ситуациялары мен оларды жүзге асыру бағдарламалары, қатысымдық және элеуметтік ролдер, тілдік іс-әрекеттер мен тілдік материалдар (мәтіндер, тілдік үлгілер және т.б.);

- Тілдік материал және оны дұрыс қолдану ережелері;

- Шетел тілін мәдениетаралық ситуацияларда қолдана алуы мен қолдануының қорсететін арнайы тілдік іскерліктер кешені;

- Тілдік үйреніп жатқан мемлекеттің ұлттық-мәдени ерекшеліктері мен айырмашылықтарын білу және оларды тілдік қатысымның түрлі аяларында қолдану жүйесі;

Оқу және адаптивтік іскерліктер [1,20-6]. Сонымен осы жоғарыда атап кеткен компоненттерге әр қайсысына бөлек-бөлек тоқталып өтейік. Оқу мазмұнының пәндік жағы қатысымның келесі аяларында көрініс табады:

- Күнделікті

- Элеуметтік-мәдени

- Оқу

- Кәсіптік

Кәсіби шетел тілін оқыту барысында қатысымды жүзге асыруда мәтіндердің орны ерекше, себебі мәтіндер мәдениетаралық қатысымға жетудің тиімді жолдарының бірі болып саналады. Сондықтан мәтіндер міндетті түрде аутентті болуы тиіс. Оқу үдерісінің барысында білім алушылардың жас ерекшеліктерін, білім деңгейлеріне қарай адаптацияланған, әр түрлі салаға байланысты аутенттік мәтіндер беруге болады.

Мысал келтіретін болсақ:

- Прагматикалық мәтіндер (сатып алатын заттардың тізімі, түрлі телерадио бағдарламалар, рецепттер);

- Эпистолярлық мәтіндер (жеке және іскерлік хаттар);

- Көркем әдебиеттерден үзінділер (өлең, әңгіме, эссе);

- Газет-журналдардан мақалалар (интервью, репортаж).

Мәтіндердің түрлері бағдарламада берілген тақырыптарға сәйкестендіріледі. Мысалы: егер тақырып «Қала, Қалалық көліктер» болатын болса, онда келесі мәтіндерді алуға болады: «Қалалық географиялық картасы», «Қоғамдық көліктердің түрлері», «Қаладағы ауа райының ластануы», т.б. Ал, Г.В. Рогованың пайымдауынша оқытудың мазмұнының негізгі үш құраушысы бар.

Олар: 1. Лингвистикалық

2. Психологиялық

3. Методологиялық

[2,82-6]. Енді соларға

тоқталып отелік.

Шетел тілін оқытудың лингвистикалық құраушысында шетел тілін оқытуға қажет оқыту материалдарының үш түрі беріледі, олар:

1. Тілдік материал (лексикалық, грамматикалық, фонетикалық)

2. Создік материал (сойлеу әрекетінің төрт түрі)

3. Элеуметтік-мәдени материал

Шетел тілін оқыту үдерісінде оқыту материалдарын іріктеу кезінде шетел тілі білім алушыларға не үшін қажет екендігін анықтап алу қажет. Оқыту материалдарын іріктеуге эсер ететін факторларды атап отсек, олар:

- Білім алушылардың жас молшері;
- Білім алушылардың тілдік деңгейі;
- Білім алушылардың жалпы білім деңгейі.

Мысал келтіретін болсақ, егер шетел тілін оқытудың мақсаты бастапқы деңгейде шетел тілдік қатысымдық құзыреттілікті қалыптастыру болса, бізге комскке тілдік ситуация келеді. Себебі тілдік ситуация бізге тілдік, создік және элеуметтік-мәдени материалды анықтауға комектеседі. Сонымен бірге, тілдік оқыту материалдарды іріктеу барысында біз білім алушыларға аталған материалды қолдану барысында қажет болатын тілдік, создік және элеуметтік-мәдени дағдылар мен іскерліктерді анықтап алуымыз қажет. Осы жерде бізге оқыту мазмұнының психологиялық компонснті комекке келеді. Әдістеме ғылымында дағдылар тілдің фонетикалық, лексикалық және грамматикалық жақтарын меңгерумен байланысты. Орыс ғалымы, психолог А.А. Лсонтьевтің айтуы бойынша, қатысымға қол жеткізу үшін тек тілдік дағдыларды меңгеру азшылық етсді. Тілдік дағдылармен бірге тілдік іскерліктерді меңгеруге қол жеткізу қажст, себебі олар адамның эмоциясы, сезімі, қиялы, ойлау сияқты психикалық факторларымен байланысты творчествалық іс-эрекетке қол жеткізуге комсктеседі. [3,27-6].

Шетел тілін оқыту мазмұнының компоненттерінің келесі тобы - создік іскерліктерге келетін болсақ, әдіскер Н.Д. Гальскова оларды сойлеу әрекетінің торт түріне сәйкес анықтайды.

- шетел тілінде сойлеу - яғни шетел тілінде диологты қатысымға түсе алу және монолог түрінде оз ойын жеткізе алу;

- шетел тілінде тындап-тусіну - яғни қатысымға түскенде энгімелесушінің айтқанын және шетел тіліндегі аудио-бейне таспаларындағы мәліметтерді, радио-телебағдарламаларды толық түсіне алу;

-шетел тілінде жазу - қажстті мәліметтерді жазбаша түрде жеткізе алу;

- шетел тілінде оқу - шетел тілінде берілген мәтіннің мақсатына байланысты түсіне алу. Шетел тілін оқу барысында қатысымдық іскерліктерді дамытуда тілдік дағдылардың алатын орны ерекше. Себебі тілдік дағдылар тілдік материалдардың қай түрін болмасын (фонетикалық, лексикалық, грамматикалық) дұрыс, орнымен қолдана алу үшін өте қажст. Әдіскер ғалымдар тілдік дағдыларды екі топқа боліп қарастырады. Олар:

1. Продуктивті - өз ойын жеткізу барысында қолданылады.

2. Рсцептивті - мәтінде тануға негізделген. Білім мен дағдылардың басым болігін білім алушы рецептивті түрде қабылдайды, себсбі

тындап және оқып түсіну үшін ол студент айтарлықтай көлемде тілдік материалды меңгеруі тиіс.

Шетел тілін оқытудың мазмұны тек тілдік қатысымға түсуге үйренуге бағытталмауы керек, жоғарыда айтып өткендей, сонымен бірге шетел тілін оқытудың мазмұны алғашқы сатылардан-ақ тілін оқып жатқан елдің мәдениетімен танысып, екі елдің мәдениетін салыстырып, оның айырмашылықтарын түсіне алуға бағытталуы тиіс. Осыған байланысты Н.Д. Гальскованың зерттеулерінің нәтижесінде келесі элеуметтік-мәдени білімдер озекті болып табылады. [4,96-6].

- эквивалентсіз (ана тілінде баламасы жоқ) лексиканы мәтіндерде танып түсіне алу, оны қажетті жерде қолдана алу, оны ана тілінде және шетел тілінде мағынасын түсіне алуы;

- тілін оқып жатқан елдің этникалық нормаларына сәйкес күнделікті және іскерлік қатысымға түсе алуы;

- тілін оқып жатқан елдің элеуметтік-мәдени ерекшеліктерін танып, түсіне алуы;

- тілін оқып жатқан елдің географиялық климаттық, саяси ерекшеліктерін білу және қажет кезде осы білімдерді пайдалана алуы;

- тілін оқып жатқан елдің тарихын (мәдени, техникалық, ғылыми) танып, оны ана тілінің тарихымен салыстыра алуы;

- тілін оқып жатқан елдегі оз замандастарының өмірімен таныс болуы (жұмыс, туризм, оқу, демалыс, мода т.б.);

- тілін оқып жатқан елдің ұлттық салт-дәстүрлері мен мейрамдарын біліп, оларды өз елдегілермен салыстыру. [5,96-6].

Осы аталған факторлармен бірге біз шетел тілін оқыту барысында білім алушыларда пайда болатын тілдік корініс туралы айтсақ. Ол шетел тілін оқыту- мәдениетаралық қатысымға жетудің бірден-бір жолы, себебі тілді үйрену барысында білім алушы ботен тілмен ғана емес, сонымен бірге ботен мәдениетпен де танысады. Ал ботен тілді жетік меңгерген кезде білім алушы аталған ботен мәдениетті озінің мәдениетінен боліп қарастыра алмайды, яғни (ботен) (озінікіне) айналады да, білім алушыда тілдік корініс пайда болады. Бұл мәселе қазіргі кезде шетел тілін оқытудың озекті мәселелерінің бірі болып есептеледі.

Шетел тілін оқыту процесінің сапасы тек мұғалімге ғана байланысты емес, сонымен бірге, бұл процесс білім алушы оқыту мазмұнын дұрыс түсініп, дұрыс қабылдай алу іскерліктеріне де байланысты. Осыған орай әдістеме ғылымымен айналысатын ғалымдардың бірі - Н.Д. Гальскованың бізге ұсынған іскерліктердің төмендегідей классификациясына тоқталып отсек:

1. Интеллектуалды үдеріске байланысты іскерліктер:

- Оқып жатқан шетел тіліндегі ботен құбылыстарды танып, оларды ана тіліндегі құбылыстармен салыстыра алу іскерлігі;
- Берілген мақсатқа сәйкес қажетті мәліметті анықтап, табу іскерлігі;
- Берілген мақсатқа сәйкес берілген мәліметті салыстыру, топтау, жүйселей алу іскерлігі;
- Оқыған немесе естіген мәліметті бағалай алу іскерлігі;
- Берілген мәліметтің негізгі ойын таба алу және оны ауызша және жазбаша түрде жеткізе алу іскерлігі;
- Тезис, план құрастыру іскерлігі.

2. Оқу әрекетін ұйымдастыруға байланысты іскерліктер:

- Түрлі режимде (жеке, жұппен, топта) жұмыс істеу іскерлігі;
- Мәлімет көздерін дұрыс пайдалана алу іскерлігі;
- Өзінің және басқалардың іс-әрекетін бақылау және оларды объективті түрде бағалау іскерлігі;
- Қажетті жағдайда білімалушыдан, серіктестерінен көмек сұрау іскерлігі.

3. Компенсациялық (адаптивті) іскерліктер:

- Түрлі лингвистикалық, контекстуалдық болжамдарды, берілген жеңілдіктерді (сөздіктер, мәтін соңында берілетін қосымша мәлімет, т.б.) пайдалана алу іскерлігі;
- Шетел тілінде жазу және сойлеу барысында түрлі топ түрлерін пайдалана алу іскерлігі (перифраз, синонимдер, т.б.);
- Мимика мен жесттерді орынды қолдана алу іскерлігі;
- Әңгіме барысын басқа арнаға бұра алу іскерлігі. [5,112-6].

Жоғарыда аталған шетел тілін оқытудың мазмұнын құрайтын компоненттердің барлығы да бір-бірімен тығыз байланыста, сондықтан студенттерге шетел тілінде оқыту материалдарыш

дайындаған кезде осы аталған факторлардың барлығын да ескеру қажет. Өзімізге белгілі жайт, шетел тілін оқытудың мазмұны оқу жүйесінің үш негізгі элементтерінен құралады. Олар: оқыту материалы-мұғалім-білім алушы.

Тілді үйренуге білімалушының қызығушылығының артуы тек мұғалімге ғана байланысты емес, сонымен бірге оқыту материалдарына тікелей байланысты. Бұл жердегі мұғалімнің рөлі берілген материалды білімалушыға заианауи технологиялардың көмсімен түсінікті, қызықты етіп көрсету. Сондықтан шетел тілдерінде оқыту материалдарын дайындағанда мамандар оның жан-жақты қамтылғанын, шетел тілін оқытудың мақсатына, яғни тілге ғана емес, сонымен бірге мәдениетаралық қатысымға үйренуге бағытталғандығын қадағалауы тиіс.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Бим И.Л. «Некоторые проблемы обучения диалогической речи». Иностранные языки в школе. 1979, №5, 20 б.
2. Рогова Г.В., Рабинович Ф.М., Сахарова Т.Е. «Методика обучения иностранному языку в средней школе». - Москва: Просвещение, 1991, 82 б.
3. А.А. Леонтьев Язык, речь и речевая деятельность. - Москва, «Наука» 1974, 27 б.
4. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. Москва, 1983, 38 б.
5. Гальскова Н.Д. Межкультурное общение: проблема целей и содержания обучения иностранным языкам. - Иностранные языки в школе. 2004, №1, 96 б. / 112 б.